

**Міністерство освіти і науки України
Луцький національний технічний університет
Факультет цифрових, освітніх та соціальних технологій
Кафедра соціогуманітарних технологій**

**КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
ЗА СТУПЕНЕМ ВИЩОЇ ОСВІТИ «БАКАЛАВР»**

**ПСИХОЛОГІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ПОДРУЖНЬОГО
НАСИЛЬСТВА**

Спеціальність 053 «Психологія»
Освітньо-професійна програма «Психологія»

Виконала: здобувач вищої освіти
групи ПС-41
Демчук Марія Олександрівна

Керівник:
к.пед.н., доцент
Потапюк Лілія Миколаївна

Кваліфікаційну роботу
допущено до захисту
«___» _____ 2026 р.

Гарант освітньо-професійної програми:
к.психол.н., доцент
Савчук Надія Антонівна

Луцьк – 2026 року

АНОТАЦІЯ

Демчук М.О. *Психологічні детермінанти подружнього насильства. Рукопис.*

Кваліфікаційна робота бакалавра ОПШ «Психологія» спеціальності 053 «Психологія». Луцький національний технічний університет. Луцьк, 2026.

Кваліфікаційна робота бакалавра складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків.

У першому розділі здійснений теоретичний аналіз дослідження психологічних детермінант подружнього насильства; визначені сутність та основні форми подружнього насильства в психологічній науці; проаналізовані психологічні особливості осіб, схильних до насильницької поведінки у шлюбі.

У другому розділі здійснене емпіричне дослідження, представлено його організацію та результати, практичні рекомендації щодо профілактики й психологічної корекції подружнього насильства.

Ключові слова: *подружнє насильство, форми подружнього насильства, психологічне насильство, насильницька поведінка, профілактика, психологічна корекція.*

ANNOTATION

Demchuk M.O. Psychological determinants of marital violence. Manuscript. Qualifying work of the bachelor's of the OPP "Psychology" specialty 053 "Psychology". Lutsk National Technical University. Lutsk, 2026.

The bachelor's qualification work consists of an introduction, two chapters, conclusions, a list of sources used, and appendices.

The first chapter provides a theoretical analysis of the study of the psychological determinants of marital violence; the essence and main forms of marital violence in psychological science are defined; the psychological characteristics of individuals prone to violent behavior in marriage are analyzed.

The second chapter provides an empirical study, presents its organization and results, and practical recommendations for the prevention and psychological correction of marital violence.

Keywords: *marital violence, forms of marital violence, psychological violence, violent behavior, prevention, psychological correction.*

ЗМІСТ

ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ДЕТЕРМІНАНТ ПОДРУЖНЬОГО НАСИЛЬСТВА	10
1.1. Сутність та основні форми подружнього насильства в психологічній науці	10
1.2. Психологічні особливості осіб, схильних до насильницької поведінки у шлюбі	17
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ДЕТЕРМІНАНТ ПОДРУЖНЬОГО НАСИЛЬСТВА	25
2.1. Організація та аналіз емпіричного дослідження	25
2.2. Практичні рекомендації щодо профілактики та психологічної корекції подружнього насильства	39
ВИСНОВКИ	45
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	50
ДОДАТКИ	51

ВСТУП

Проблема подружнього насильства є однією з найактуальніших соціально-психологічних проблем сучасного суспільства, оскільки вона безпосередньо впливає на психологічне благополуччя особистості, стабільність сімейних взаємин та психічне здоров'я членів родини. Насильство в шлюбі руйнує емоційну близькість між партнерами, спричиняє виникнення тривалих психологічних травм, формує атмосферу страху, напруження та деструктивної взаємодії. Особливої гостроти ця проблема набуває в умовах соціально-економічної нестабільності, воєнних подій, підвищеного рівня стресу та емоційного виснаження населення, що негативно позначається на міжособистісних відносинах у сім'ї.

У сучасній психологічній науці подружнє насильство розглядається як складне багатофакторне явище, яке формується під впливом індивідуально-психологічних, соціальних, емоційних та поведінкових факторів. Насильницька поведінка в шлюбі може проявлятися у фізичній, психологічній, сексуальній чи економічній формах і часто супроводжується домінуванням, контролем, агресією, приниженням та маніпулятивними способами взаємодії між партнерами. Вивчення психологічних детермінантів подружнього насильства дозволяє глибше зрозуміти причини його виникнення, механізми розвитку та особливості прояву в сімейній середовищі.

Значний внесок у дослідження проблеми насильства у сімейних відносинах зробили вітчизняні та зарубіжні науковці, які аналізували природу агресивної поведінки, особливості міжособистісної взаємодії подружжя, психологічні характеристики осіб, схильних до насильства, а також соціально-психологічні умови виникнення конфліктів у сім'ї. Так, проблематика насильства стала предметом наукових досліджень українських учених Н. Алюшиної, О. Андреевої, С. Гури, І. Грицай, Г. Герасименко, О. Дашковської, Ю. Івченка, Т. Мельник, Л. Наливайко, М. Ничипоренко, Н. Онищенко, О. Плахотнік, Д. Швеця та інших. Значний внесок у вивчення різних проявів

насильства зробили й зарубіжні науковці Леонард Берковіц, Джудіт Льюїс Герман, Ніл Міллер, Джон Доллард, Мюррей Арнольд Штраус та інші. Незважаючи на значну кількість наукових праць, проблема психологічних факторів подружнього насильства потребує подальшого вивчення, оскільки сучасні суспільні трансформації спричиняють появу нових форм деструктивної поведінки та зміну характеру сімейних взаємин.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю виявлення психологічних факторів, які сприяють формуванню насильницької поведінки у шлюбі, визначення взаємозв'язку між особистісними характеристиками подружжя та проявами агресії, потребою в розробці ефективних профілактичних і корекційних заходів щодо подолання насильства у сімейному середовищі.

Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні та емпіричному вивченні психологічних детермінантів подружнього насильства.

Відповідно до поставленої мети визначено такі **завдання дослідження**:

- проаналізувати наукові підходи до розуміння сутності та форм подружнього насильства у психологічній науці;
- дослідити психологічні особливості осіб, схильних до насильницької поведінки у подружніх стосунках;
- провести емпіричне дослідження психологічних факторів, що зумовлюють подружнє насильство та встановити взаємозв'язок між особистісними характеристиками й проявами насильницького поведінки у подружжя;
- розробити практичні рекомендації щодо профілактики та психологічної корекції подружнього насильства.

Об'єкт дослідження – подружнє насильство як соціально-психологічне явище.

Предмет дослідження – психологічні детермінанти подружнього насильства.

Для реалізації поставлених завдань були використані такі **методи дослідження**: теоретичні методи (аналіз, синтез, узагальнення, систематизація

наукової літератури); емпіричні методи (психодіагностичне тестування, анкетування, спостереження, бесіда); методи кількісної та якісної обробки результатів дослідження.

Під час виконання кваліфікаційної роботи бакалавра було використано інструменти штучного інтелекту для редагування та форматування тексту як допоміжний засіб для пошуку ідей, уточнення формулювань та опрацювання літератури. Усі твердження, висновки та результати дослідження належать автору та ґрунтуються на власному аналізі, а отримані результати від генеративного ШІ перевірені на достовірність та відповідність академічній доброчесності.

Теоретичне значення дослідження полягає у поглибленні наукових уявлень про психологічні фактори виникнення подружнього насильства, особливості прояву агресивної поведінки у шлюбі та взаємозв'язок особистісних характеристик із насильницькими формами взаємодії.

Практичне значення дослідження полягає у можливості використання отриманих результатів психологами, соціальними працівниками, фахівцями центрів соціально-психологічної допомоги та сімейними консультантами для профілактики, діагностики та психологічної корекції подружнього насильства.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ДЕТЕРМІНАНТ ПОДРУЖНЬОГО НАСИЛЬСТВА

1.1. Сутність подружнього насильства в психологічній науці

Проблема психологічного насильства є надзвичайно актуальною для сучасного українського суспільства та процесу розбудови демократичної правової держави. Її значущість особливо посилюється в умовах євроінтеграції, що передбачає утвердження гуманістичних принципів, захисту прав людини та підтримки гармонійних сімейних взаємовідносин. Однією з важливих соціальних проблем, що перешкоджає розвитку цивілізованого суспільства, залишається подружнє насильство, яке негативно впливає на розвиток суспільства та гальмує формування безпечного й цивілізованого соціального середовища. Саме у кризові періоди суспільства зазвичай посилюються різноманітні негативні явища, що особливо проявилось під час пандемії COVID-19, коли значно зросли масштаби домашнього насильства та насильства щодо жінок. Війна в Україні, яка триває з 2014 року, також спричинила збільшення випадків сексуального насильства. Хоча ця проблема існувала й до початку повномасштабного вторгнення, сьогодні вона набула ще більшої гостроти та суспільної значущості.

У сучасних умовах складної соціально-економічної та політичної нестабільності помітно посилено проявилася агресія в суспільстві. Через це проживання переживання стає для людини серйозним психологічним випробуванням, оскільки пов'язане з домінуванням, контролем і порушенням особистісних меж. Існують різні підходи до класифікації насильства, проте більшість із них виокремлюють кілька основних форм: психологічне насильство, що проявляється через емоційне та вербальне приниження; фізичне – із застосуванням сили; сексуальне – пов'язане з діями сексуального характеру задля задоволення потреб кривдника чи приниження постраждалої особи;

економічне, яке передбачає контроль або неправомірне використання фінансових ресурсів потерпілих [21].

У сучасній психологічній науці проблема подружнього насильства розглядається як складне багатofакторне явище, що впливає на особистісні, емоційні, поведінкові та соціально-психологічні аспекти міжособистісної взаємодії. Подружнє насильство є однією із форм домашнього насильства, що виникає між партнерами у шлюбних або близьких інтимних стосунках і супроводжується систематичним порушенням психологічної, фізичної чи соціальної безпеки одного з партнерів. У психології це явище трактується не лише як окремий акт агресії, а як деструктивна модель взаємин, у межах якої реалізується контроль, домінування, емоційний тиск та пригнічення особистості.

У Законі України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» зазначається, що «Домашнє насильство визначається як умисні дії чи бездіяльність фізичного, сексуального, психологічного чи економічного характеру, що здійснюються в межах сім'ї, спільного проживання чи між особами, пов'язаними родинними чи близькими стосунками. Воно може виникати між нинішнім чи колишнім подружжям, родичами чи людьми, які проживають або раніше проживали однією сім'єю, навіть якщо між ними відсутні офіційні шлюбні чи родинні зв'язки. При цьому не має значення, чи мешкає обидник разом із потерпілою особою на момент вчинення насильства. До проявів домашнього насильства також належать погрози здійснення подібних дій» [17].

Вітчизняні дослідники підкреслюють, що психологічне насильство у подружніх взаєминах нерідко виникає через маніпуляції, приниження, ізоляцію, емоційний шантаж, ігнорування потреб партнера та встановлення тотального контролю. Такі форми впливу руйнують самооцінку особистості, спричиняють емоційну залежність, підвищення рівня тривожності, депресивні прояви та порушення міжособистісної адаптації [9].

Наукові дослідження засвідчують, що подружнє насильство має різноманітні форми прояву. Найбільш поширеними серед них є фізичне, психологічне, сексуальне та економічне насильство.

До проявів фізичного насильства відносяться удари, поштовхи, побиття, нанесення тілесних пошкоджень та інші дії, що завдають фізичної шкоди людині. Вид насильства є найбільш помітним, оскільки часто супроводжується видимими травмами та пошкодженнями.

Психологічне насильство має менш явний характер, проте його наслідки можуть бути менш важкими. Воно проявляється у формі образ, принижень, маніпулятивного впливу, погроз, залякування, соціальної ізоляції та інших способів чутливого тиску. Такий вплив негативно позначається на психічному стані людини, викликаючи тривожність, депресивні прояви, зниження самооцінки та інші психологічні розлади.

Сексуальне насильство охоплює будь-які дії сексуального характеру, здійснені без добровільної згоди особи, зокрема примус до статевих контактів, сексуальне домагання, зґвалтування та інші форми сексуального примусу. Подібне насильство завдає значної шкоди як фізичному, так і психоемоційному здоров'ю постраждалої особи.

Економічне насильство полягає у встановленому контролі над матеріальними ресурсами людини, обмеженні доступу до фінансів, забороні працевлаштування або примушуванні до роботи, вилученні доходів, жорсткому контролі витрат тощо. Унаслідок цього людина втрачає фінансову самостійність і потрапляє у залежність від кривдника.

Особливу увагу сучасні психологи приділяють саме психологічному насильству, після чого воно часто має прихований характер, є тривалим у часі та призводить до глибоких змін емоційного стану особистості. Психологічне насильство включає приниження, образи, залякування, контроль поведінки партнера, емоційне відчуження, маніпуляції, ізоляцію від соціального оточення та систематичне знецінення особистості. Системний психологічний тиск здатний

викликати тривожність, депресивні прояви, зниження самооцінки, посттравматичні реакції та емоційну залежність.

У психологічній літературі існує декілька підходів до пояснення причин виникнення подружнього насильства. Одним із найпоширеніших є соціально-психологічний підхід, відповідно до якого агресивна поведінка формується під впливом соціальної середовища, засвоєних моделей взаємодії та сімейного досвіду. Згідно з цим підходом, насильницька поведінка часто є результатом спостереження агресії у батьківській сім'ї, де дитина засвоює насильство як допустимий спосіб вирішення конфліктів. Дослідження сучасних авторів підтверджують, що пережите в дитинстві насильство чи емоційне нехтування підвищують ризик формування агресивних моделей поведінки у дорослому житті [23].

Водночас представники когнітивно-поведінкового підходу наголошують, що важливу роль у виникненні подружнього насильства відіграють деструктивні переконання особистості, низький рівень емоційної саморегуляції, імпульсивність та труднощі у конструктивному вирішенні конфліктів. Особи, які схильні до насильницької поведінки, нерідко сприймають агресію як ефективний спосіб контролю над партнером або механізм утвердження власної влади. Крім цього, суттєвими факторами ризику виступають підвищена тривожність, емоційна нестійкість, фрустрація, ревності та низький рівень розвитку комунікативних навичок [11].

Сучасні вітчизняні та зарубіжні дослідження також підкреслюють значення соціокультурних факторів у формуванні подружнього насильства. Зокрема, поширення гендерних стереотипів, толерантність суспільства до агресії, економічна нестабільність, соціальна напруга та хронічний стрес можуть посилювати ризик насильницької поведінки у сім'ї. У кризових соціальних умовах, зокрема під час воєнних подій, психологічне навантаження на членів сім'ї суттєво зростає, що може провокувати конфлікти, емоційну дезадаптацію та агресивні реакції [7].

Представники теорії соціального навчання наголошують, що агресивна поведінка засвоюється не лише через безпосередній досвід, а й шляхом спостереження за реакціями інших людей та оцінкою наслідків такої поведінки. Дитина, яка систематично стає свідком конфліктів, принижень чи жорстокого поводження між батьками, поступово інтеріоризує ці моделі як соціально прийнятні способи вирішення суперечностей. У подальшому це може сприяти формуванню толерантного ставлення до насильства, зниженню рівня емпатії та виникнення труднощів у побудові конструктивних міжособистісних відносин.

Окрему увагу науковці приділяють міжособистісним особливостям подружньої взаємодії. Недостатній рівень довіри між партнерами, незадоволеність шлюбом, порушення емоційної близькості, труднощі у спілкуванні та не вміння конструктивно вирішувати суперечки значно підвищують імовірність виникнення психологічного чи фізичного насильства у сім'ї. За даними сучасних психологічних досліджень, конфлікти у подружжі часто супроводжуються взаємними образами, маніпуляціями, психологічним тиском та емоційним відчуженням, що поступово руйнує сімейні взаємини.

Психоаналітичний підхід пояснює подружнє насильство через внутрішні конфлікти особистості, несвідомі переживання та травматичний досвід раннього дитинства. З позиції цього підходу агресивна поведінка може бути наслідком фрустрації базових потреб, емоційної депривації або перенесення дитячого образу у подружні взаємини. Насильство в такому випадку виступає способом компенсації внутрішньої невпевненості, страху втрати контролю чи переживання власної неповноцінності.

Сучасна психологічна наука також активно використовує системний підхід до вивчення подружнього насильства. У межах цього підходу сім'я розглядається як єдина система взаємодії, де поведінка кожного партнера впливає на загальний психологічний клімат подружніх стосунків. Конфлікти, емоційна дистанція, порушення комунікації, рольова невизначеність та дисфункціональні способи взаємодії можуть поступово формувати насильницькі моделі поведінки [9].

Серед особистісних чинників виникнення подружнього насильства дослідники виділяють підвищений рівень агресивності, емоційну нестабільність, низьку самооцінку, високий рівень тривожності, ригідність мислення, імпульсивність та недостатній розвиток комунікативних навичок. Значний вплив мають також психологічна залежність від партнера, ревності, прагнення контролю та труднощі у регуляції емоційних станів. Особи, які мають травматичний досвід дитинства або пережили насильство у попередніх стосунках, частіше демонструють схильність до насильницьких форм поведінки або потрапляють у позицію жертви.

До соціально-психологічних чинників належать гендерні стереотипи, соціальна нерівність, економічна нестабільність, низький рівень культури сімейних взаємин, стресові умови життя та поширення моделей домінування у суспільстві. Важливу роль відіграють також культурні установки, які виправдовують агресію або толерують авторитарний стиль сімейних взаємин. У сучасних умовах додатковими факторами ризику стають соціальна напруженість, військові події, вимушене переселення, економічні труднощі та емоційне виснаження населення.

О. Зінсу зазначає, що суттєву роль у виникненні психологічного насильства відіграють соціально-економічні чинники. Досить часто його поширення зумовлюється недостатнім рівнем правової культури та правового виховання, викривленням правосвідомості, а також знеціненням моральних норм і суспільних цінностей. Подібні прояви нерідко супроводжуються матеріальними труднощами в родині, фінансовою нестабільністю та неналежними житловими умовами. Брак взаємоповаги, емоційної підтримки, сімейної гармонії й духовного розвитку створює підґрунтя для образ, агресивної поведінки, приниження, насмішок, ігнорування прав інших членів сім'ї та порушення загальноприйнятих норм співжиття. Особливого значення набувають випадки психологічного насильства у взаєминах між різними поколіннями та родичами, зокрема між тещею чи тестем і зятем, свекром або свекрухою та невісткою, між онуками й бабусею чи дідусем [6, с. 180].

Окремі сучасні дослідження акцентують увагу на впливі травматичного досвіду та хронічного стресу на формування насильницьких моделей поведінки. Концепція *trauma-informed care* розглядає подружнє насильство як явище, тісно пов'язане з пережитими психологічними травмами, соціальною вразливістю та порушенням почуття безпеки особистості. У цьому контексті насильство розуміється не лише як індивідуальна проблема, а як наслідок взаємодії психологічних, соціальних та культурних чинників. Сучасні зарубіжні науковці підкреслюють, що пережиті в дитинстві травматичні події, насильство в сім'ї, емоційна депривація та тривалий психоемоційний стрес можуть формувати деструктивні поведінкові патерни, які згодом проявляються у міжособистісних стосунках дорослої людини [31].

У сучасній психології подружнє насильство розглядається не лише як проблема окремої сім'ї, а як суспільно значуще явище, що потребує комплексного підходу до профілактики та психологічної допомоги. Ефективне подолання цієї проблеми передбачає розвиток програм психологічної підтримки, формування навичок ненасильницької комунікації, підвищення рівня психологічної культури дружніх партнерів та створення системи міждисциплінарної взаємодії фахівців у сфері психології, соціальної роботи та права.

Таким чином, подружнє насильство у психологічній науці визначається як багатовимірне соціально-психологічне явище, що виникає під впливом комплексу особистісних, емоційних та соціальних факторів. Його причини пов'язані як з індивідуальними особливостями особистості, так і з умовами соціального середовища, сімейного виховання та засвоєними моделями поведінки. Сучасні психологічні підходи до вивчення подружнього насильства дозволяють комплексно аналізувати механізми його виникнення та створюють підґрунтя для розроблення ефективних програм психологічної профілактики й допомоги постраждалим особам.

Дослідження психологічних підходів до вивчення причин подружнього насильства показало, що виникнення цього явища зумовлюється сукупністю

біологічних, психологічних, соціальних та культурних факторів. Представники різних теоретичних напрямів акцентують увагу на ролі індивідуального досвіду особистості, особливостях сімейного виховання, засвоєних моделях поведінки, рівні емоційної саморегуляції та міжособистісної взаємодії. Водночас значний вплив мають соціальні стереотипи, нерівність у сімейних ролях, толерантність суспільства до проявів агресії та недостатній рівень психологічної культури.

Особистісні та соціально-психологічні фактори є важливими передумовами формування насильницької поведінки у подружжі. До них належать підвищена агресивність, імпульсивність, низький рівень емпатії, труднощі у конструктивному розв'язанні конфліктів, емоційна нестабільність, залежність від зовнішніх обставин чи партнера. Суттєву роль відіграють соціально-психологічні умови: напружений емоційний клімат у сім'ї, економічні труднощі, соціальна ізоляція, стресові ситуації та негативні моделі сімейної взаємодії, засвоєні в дитинстві. Розуміння психологічної природи цього явища створює підґрунтя для розроблення ефективних профілактичних програм, психологічної підтримки постраждалих осіб та формування ненасильницьких моделей сімейної взаємодії.

1.2. Психологічні особливості осіб, схильних до насильницької поведінки у шлюбі

Подружнє насильство є складним соціально-психологічним феноменом, який формується під впливом особистісних, емоційних, когнітивних та соціальних факторів. Особи, схильні до насильницької поведінки у шлюбі, характеризуються певними психологічними особливостями, що проявляються у способах взаємодії з партнером, механізмах емоційного реагування та моделях міжособистісних відносин. Дослідники зазначають, що агресивна поведінка у подружніх стосунках рідко виникає спонтанно, а зазвичай є результатом поєднання негативного життєвого досвіду, особистісної незрілості, труднощів емоційної саморегуляції та викривлених уявлень про сімейні ролі. Такий досвід

порушує гармонійний психічний розвиток особистості, провокує появу різних психосоматичних і патологічних проявів, посилює відчуття невпевненості в собі, емоційного виснаження та невротичних реакцій. У результаті цього значно зростає ризик розвитку тривалих депресивних станів. Депресія характеризується тривалим пригніченим настроєм, утратою зацікавленості в діяльності, яка раніше приносила задоволення, а також труднощами у виконанні повсякденних справ. Серед її типових проявів виокремлюють підвищений рівень тривожності, порушення сну та апетиту, зниження концентрації уваги, прояв почуття провини, безнадії й емоційної спустошеності. До основних ознак депресивного стану належить поєднання взаємопов'язаних симптомів, зокрема стійкого пригнічення активності емоційного стану, сповільнення мислення та зниження психомоторної активності.

Однією з ключових психологічних характеристик осіб, схильних до насильства у шлюбі є низький рівень емоційної саморегуляції. Такі люди часто не здатні конструктивно висловлювати власні переживання, контролювати імпульсивні реакції та адекватно реагувати на конфліктні ситуації. В результаті накопичене емоційне напруження трансформується у вербальну, психологічну чи фізичну агресію щодо партнера. Наукові дослідження вказують, що насильницька поведінка нерідко супроводжується емоційною нестабільністю, підвищеною дратівливістю, імпульсивністю та труднощами у розпізнаванні власних емоцій. Водночас недостатній розвиток емоційного інтелекту та навичок самоконтролю ускладнює здатність особистості до конструктивного вирішення міжособистісних суперечностей, що сприяє закріпленню деструктивних моделей поведінки у сімейних взаєминах.

Агресивні реакції часто виникають як наслідок внутрішньої психологічної напруги, фрустрації, невміння керувати негативними емоціями та недостатньо сформованих механізмів емоційно-вольової регуляції. Особливо це виявляється в умовах тривалого стресу, психоемоційного виснаження та сімейних конфліктів, коли особа використовує агресію як спосіб психологічної захисту чи домінування над партнером. Крім того, труднощі емоційної саморегуляції

можуть супроводжуватися низьким рівнем емпатії, нездатністю враховувати емоційний стан іншої людини та схильністю до когнітивних викривлень у сприйнятті поведінки партнера, що підсилює ризик виникнення насильницьких дій у шлюбі [30].

Важливим психологічним фактором, що впливає на формування насильницьких моделей поведінки, є специфіка емоційної прив'язаності особистості. Особи з тривожним, дезорганізованим чи нестабільним типом прив'язаності часто характеризуються підвищеною емоційною залежністю, страхом відторгнення, надмірною потребою у схваленні та прагненням контролювати партнера. У міжособистісних відносинах це може проявлятися через ревності, підозрілість, маніпулятивну поведінку та емоційний тиск. У ситуаціях фрустрації чи загрози розриву стосунків такі особи нерідко використовують агресію як спосіб збереження емоційної близькості чи відновлення домінування у взаємодіях. Тому небезпечні типи прив'язаності мають тісний зв'язок із ризиком виникнення психологічного та фізичного насильства у романтичних та подружніх відносинах

Українські науковці також наголошують, що деструктивні моделі взаємодії часто формуються ще в дитинстві під впливом дисфункціональних сімейних відносин, дефіциту емоційної підтримки та пережитого насильства. У подальшому це можна призвести до закріплення віктимних або агресивних стратегій поведінки у дорослому житті. Відсутність безпечного нервового контакту з батьками, емоційне відчуження чи непродовжуваність виховання сприяють розвитку внутрішньої тривожності, труднощів саморегуляції та низької здатності до конструктивного вирішення конфліктів. Саме тому проблема насильницької поведінки розглядається сучасною психологією не тільки як соціальна, а і як глибоко особистісна та емоційно детермінована [14].

Серед психологічних характеристик осіб, хворих на агресивну та насильницьку поведінку, дослідники також виокремлюють нестійку самооцінку, внутрішню тривожність та емоційну неврівноваженість. Відчуваючи зовнішню демонстрацію впевненості, сили чи прагнення до домінування, такі особи

нерідко переживають внутрішній конфлікт, пов'язаний із почуттям меншості, страхом втрати контролю або неприйняттям власної неспроможності. У подібних випадках агресія виконує захисно-компенсаторну функцію, оскільки через приниження чи контроль над іншими, людина намагається утвердити власну значущість і зберегти відчуття психологічної переваги [16].

Крім того, для агресорів характерними є підвищена чутливість до критики, недостатній рівень емпатії та труднощі в конструктивному вирішенні конфліктів. Вони часто сприймають навіть незначні зауваження як загрозу власному авторитету, що провокує імпульсивні або маніпулятивні форми поведінки. Нездатність визнавати власні помилки та брати відповідальність за свої дії супроводжується інформацією перекладати провину на інших, виправдовувати агресію зовнішніми обставинами або поведінкою партнера. Подібні психологічні механізми сприяють закріпленню насильницьких моделей взаємодії та вдосконалюють формування здорових міжособистісних стосунків.

Дослідники також наголошують на значенні дитячого досвіду у формуванні насильницьких моделей поведінки. Особи, які в дитинстві були свідками сімейного насильства або терпіли жорстке поводження, значно частіше відтворюють подібні моделі у власному подружньому житті. У таких випадках насильство сприймається як допустимий чи навіть «нормальний» спосіб вирішення конфліктів. Негативний сімейний досвід сприяє закріпленню деструктивних моделей комунікації, недостатньому розвитку емпатії та формуванню переконання, що сила є ефективним інструментом впливу на інших.

Сучасні вітчизняні науковці підкреслюють, що дитина, яка зростає в атмосфері агресії, постійної напруги та психологічного тиску, часто засвоює насильницькі форми взаємодії як звичний спосіб поведінки. У майбутньому це може проявлятися у підвищеній конфліктності, труднощах у побудові довірливих міжособистісних стосунків, емоційній нестабільності та схильності до агресивного реагування. Крім того, пережите в дитячому віці насильство негативно впливає на самооцінку особистості, формує почуття безпорадності, страху та соціальної ізоляції, що ускладнює процес повноцінної соціалізації [19].

Водночас наукові дослідження свідчать, що насильницькі моделі поведінки нерідко передаються між поколіннями через механізми наслідування та соціального навчання. Діти, які регулярно спостерігають агресивну поведінку батьків або інших членів сім'ї, можуть сприймати її як ефективний спосіб досягнення контролю чи домінування. У результаті формується викривлене уявлення про сімейні ролі, взаємини та допустимі форми поведінки в конфліктних ситуаціях. Саме тому профілактика домашнього насильства потребує комплексного підходу, спрямованого не лише на захист потерпілих осіб, а й на створення безпечного сімейного середовища для дітей та розвиток навичок ненасильницької комунікації.

Ще характерною рисою осіб, потерпілих від насильницької поведінки, є виражене прагнення до контролю та домінування над партнером. У подружніх взаєминах такі особи нерідко намагаються підпорядкувати партнера власним потребам та інтересам, обмежують його соціальні контакти, здійснюють контроль над фінансовими ресурсами, емоційними проявами та повсякденною поведінкою. Подібна модель взаємодії базується на прагненні утвердити владу й перевагу у стосунках, що поступово призводить до порушення особистісних меж партнера.

Особливо небезпечними є прояви психологічного насильства, які можуть виявлятися у формі принижень, маніпуляцій, емоційного шантажу, газлайтингу, загроз, постійної критики та ізоляції партнера від близького соціального оточення. Такі дії мають тривалий деструктивний вплив на психіку людини, оскільки поступово руйнують її самооцінку, почуття безпеки та впевненість у власних переживаннях. Зокрема, газлайтинг спрямований на викривлення сприйняття реальності жертвою, формування сумнівів у власній адекватності та залежності від кривдника. Внаслідок цього у постраждалої особи може формуватися емоційна співзалежність, стан безпорадності, підвищена тривожність та соціальна ізоляція.

У структурі особистості агресора часто простежуються когнітивні викривлення та нераціональні переконання щодо сімейних ролей. Деякі особи

дотримуються патріархальних або авторитарних установок, згідно з якими один із партнерів має беззаперечне право домінувати у сім'ї. Це може супроводжуватися виправданням насильства, знеціненням потреб партнера та переконанням у допустимості жорстких методів «виховання» чи контролю. Нерідко агресори мінімізують серйозність власних дій, заперечують провину або звинувачують жертву у провокуванні конфліктів.

Окрему увагу сучасні дослідники приділяють взаємозв'язку між стресом та проявами насильницького поведіння у подружніх стосунках. Тривале психоемоційне напруження, матеріальні труднощі, соціальна нестабільність, почуття безпорадності, фрустрація потреб та накопичення негативних переживань здатні посилювати агресивні реакції, особливо у осіб із недостатньо розвиненими навичками емоційної саморегуляції та конструктивного подолання стресових ситуацій. У кризових умовах такі особи нерідко виявляють підвищену дратівливість, вербальну агресію, емоційну жорстокість, схильність до домінування та конфліктної поведінки. Вітчизняні науковці наголошують, що домашнє насильство часто формується під впливом комплексу психологічних, соціально-економічних та культурних факторів, які посилюються в умовах суспільної нестабільності та воєнного стану. Особливо небезпечним є хронічний стрес, що сприяє зниженню самоконтролю, посиленню імпульсивності та руйнуванню конструктивної комунікації між партнерами [8].

Дослідники також підкреслюють, що переживання тривалої психологічної напруги негативно впливає на емоційний клімат сім'ї, провокуючи зростання взаємних претензій, недовіри, образ та психологічного тиску. За відсутності ефективних стратегій подолання стресу конфлікти можуть набувати систематичного характеру та переходити у різні форми психологічного насильства – приниження, маніпулювання, контроль, залякування чи емоційне відчуження. Отож важливими факторами профілактики насильницької поведінки є розвиток емоційної компетентності, навичок ненасильницького спілкування, психологічної стійкості та своєчасна психосоціальна підтримка сімей, які перебувають у кризових умовах.

Водночас слід зазначити, що насильницька поведінка у шлюбі не завжди зумовлюється лише індивідуально-психологічними особливостями особистості. Вагомий вплив на її виникнення мають соціальні установки, гендерні стереотипи, культурні традиції та моделі взаємодії, які закріплюються у суспільній свідомості. У багатьох випадках саме толерантне ставлення соціуму до проявів агресії в сім'ї або їх часткове виправдання сприяють повторному насильницьким діям та формуванню у кривдника відчуття безкарності.

Крім того, важливе значення має рівень комунікативної культури подружжя, емоційна зрілість партнерів та їхня здатність до конструктивного розв'язання конфліктів. Недостатній розвиток навичок міжособистісного спілкування, невміння висловлювати власні й почуття потреби, а також нездатність до компромісу часто призводять до накопичення напруження у взаєминах і підвищують ризик агресивної поведінки.

Сучасні українські дослідники наголошують, що насильницька поведінка у шлюбі часто супроводжується емоційною нестабільністю, високим рівнем внутрішньої напруги, когнітивними викривленнями та нездатністю конструктивно вирішувати конфлікти. Особи, які схильні до агресії, нерідко використовують психологічні маніпуляції, контроль, знецінення партнера та емоційний тиск як спосіб утвердження власної влади у міжособистісних взаєминах. Значний вплив на розвиток таких поведінкових моделей мають соціальні стереотипи, досвід дисфункційної сім'ї та засвоєння насильницьких сценаріїв поведінки в процесі соціалізації.

Важливим фактором виникнення деструктивних форм взаємодії у шлюбі є порушення емоційної прив'язаності між партнерами, недостатній рівень довіри, труднощі у вираженні почуттів та низька культура подружнього спілкування. Ненадійні типи прив'язаності можуть сприяти розвитку ревнощів, підозрливості, контролюючої поведінки та емоційної залежності, що в конфліктних ситуаціях підвищує ризик проявів психологічного чи фізичного насильства.

Отже, психологічні особливості осіб, потерпілих від насильницької поведінки у шлюбі, проявляються у низькому рівні емоційної саморегуляції,

імпульсивності, прагнення до домінування, дефіциті емпатії, неадекватній самооцінці та наявності деструктивних моделей міжособистісної взаємодії. Формування таких рис значною мірою пов'язане з негативним досвідом дитинства, особливостями прив'язаності та впливом соціального середовища. Усвідомлення психологічних механізмів подружнього насильства є важливим підґрунтям для розробки ефективних профілактичних і корекційних програм, спрямованих на попередження агресії у сімейних стосунках.

Ефективна профілактика домашнього насильства забезпечує розвиток навичок емоційної саморегуляції, формування ненасильницьких способів комунікації, підвищення рівня емпатії та психологічної культури подружніх стосунків. Важливого значення набувають психопросвітницькі програми, сімейне консультування та раннє виявлення деструктивних моделей поведінки у сім'ї.

РОЗДІЛ 2

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ДЕТЕРМІНАНТ ПОДРУЖНЬОГО НАСИЛЬСТВА

2.1. Організація та аналіз емпіричного дослідження

Емпіричне дослідження психологічних детермінант подружнього насильства проводилося з метою виявлення особистісних та емоційно-поведінкових чинників, що впливають на виникнення насильницьких проявів у подружніх взаєминах. Особлива увага приділялася вивченню взаємозв'язку між індивідуально-психологічними характеристиками партнерів та схильністю до агресивної, контролюючої або деструктивної поведінки у сім'ї.

Організація дослідження передбачала декілька взаємопов'язаних етапів. На першому етапі здійснювався теоретичний аналіз наукової літератури з проблематики подружнього насильства, психологічних механізмів агресії, емоційної регуляції, міжособистісної взаємодії та сімейних конфліктів.

Аналіз сучасних наукових праць свідчить, що насильство у подружжі є багатофакторним явищем, детермінованим поєднанням індивідуально-психологічних, соціальних та емоційних чинників. Серед ключових психологічних предикторів дослідники виділяють тривожність, низький рівень емоційної саморегуляції, порушення прив'язаності, імпульсивність, дефіцит емпатії та негативні когнітивні установки щодо партнерських взаємин.

На другому етапі було визначено мету, завдання та психодіагностичний інструментарій дослідження. Основною метою емпіричного дослідження стало встановлення психологічних чинників, які сприяють виникненню насильницької поведінки у подружніх стосунках.

Відповідно до поставленої мети було сформульовано такі завдання дослідження:

- дослідити рівень агресивності та конфліктності респондентів;
- визначити особливості емоційної регуляції учасників дослідження;

– проаналізувати взаємозв'язок між особистісними характеристиками та проявами подружнього насильства;

– встановити психологічні чинники ризику насильницької поведінки у сімейних взаєминах.

Таким чином, організація емпіричного дослідження забезпечила комплексне вивчення психологічних детермінант подружнього насильства та створила підґрунтя для подальшого аналізу особистісних чинників насильницької поведінки.

У межах дослідження було сформовано вибірку з 30 жінок віком від 20 до 50 років, які перебувають у подружніх або партнерських стосунках, що мають ознаки неблагополуччя (високий рівень конфліктності, наявність психологічного або фізичного насильства). Дослідження проводилося на добровільних засадах із дотриманням принципів конфіденційності та етичних норм психологічного дослідження.

Вибір саме жіночої вибірки зумовлений низкою теоретичних і емпіричних положень. По-перше, численні дослідження в галузі психології сім'ї та гендерної психології свідчать, що жінки значно частіше виступають у ролі жертв подружнього насильства, особливо його психологічних форм. По-друге, жінки є більш схильними до рефлексії емоційного досвіду та вербалізації міжособистісних проблем, що підвищує валідність даних, отриманих за допомогою інтерв'ю. По-третє, в умовах соціальної нестабільності та військових викликів, характерних для сучасного українського суспільства, саме жінки часто зазнають подвійного психологічного навантаження (сімейного та соціального), що може посилювати ризики насильства у стосунках.

Таким чином, фокус на жіночій вибірці дозволяє глибше дослідити суб'єктивний досвід переживання насильства, а також виявити специфічні психологічні детермінанти, притаманні саме цій групі.

На третьому етапі здійснювався кількісний та якісний аналіз отриманих результатів. Це дозволило визначити характер взаємозв'язків між

психологічними характеристиками особистості та проявами насильства у подружжя.

Аналіз результатів структурованого інтерв'ю. Перед проведенням аналізу результатів було здійснено якісну обробку емпіричного матеріалу. Усі відповіді респонденток були систематизовані відповідно до семи блоків інтерв'ю (дод. А), що дозволило забезпечити логічну послідовність та порівняти отримані дані. Подальший аналіз результатів здійснювався з урахуванням частотного розподілу відповідей, що дало змогу виявити провідні тенденції та закономірності у структурі психологічних детермінант подружнього насильства.

Блок 1. Загальна характеристика стосунків

Аналіз відповідей на питання про тривалість стосунків показав, що більшість респонденток (близько 60%) перебувають у стосунках понад 5 років, що свідчить про тривалий характер взаємодії навіть за умов неблагополуччя.

Тривале перебування більшості респонденток у неблагополучних стосунках може пояснюватися емоційною прив'язаністю до партнера, страхом змін, фінансовою залежністю, наявністю дітей або надією на покращення ситуації. Крім того, поступове звикання до конфліктності та психологічного тиску може призводити до сприйняття таких взаємин як «нормальних».

При цьому лише 10% жінок охарактеризували свої стосунки як відносно гармонійні, тоді як 50% визначили їх як напружені, а 40% – як відкрито конфліктні.

Переважаання відповідей «напружені» та «конфліктні» вказує на постійне емоційне виснаження та незадоволеність стосунками. Це може бути пов'язано з дефіцитом емоційної підтримки, нестачею довіри та порушенням психологічного комфорту у парі.

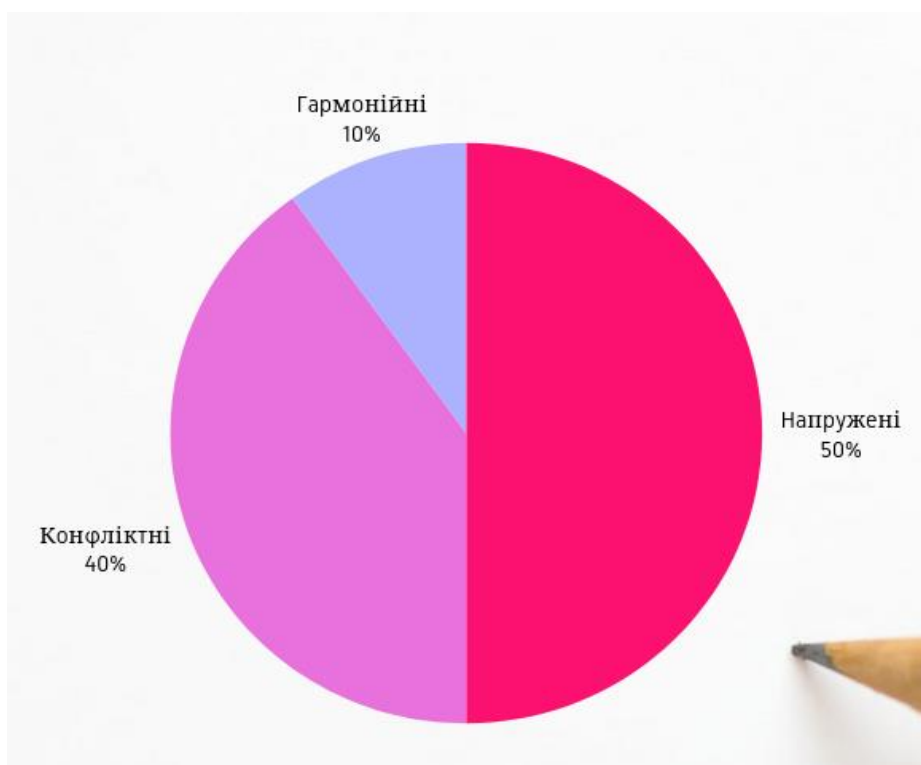

Рис. 2.1. Розподіл відповідей на запитання «Як би ви загалом оцінили свої стосунки?»

Щодо частоти конфліктів, то 70% опитаних зазначили, що конфлікти виникають регулярно (кілька разів на тиждень або частіше). Той факт, що більшість зазначили регулярне виникнення конфліктів, свідчить про хронічне емоційне напруження у стосунках. Постійна конфліктність може бути наслідком накопичення невирішених проблем, взаємних претензій та дефіциту конструктивної комунікації. Регулярні конфлікти формують також атмосферу психологічної нестабільності, у якій негативні емоції стають постійним елементом взаємодії партнерів. Основними причинами конфліктів респондентки називали ревності та недовіру (65%); фінансові труднощі (58%); розбіжності у поглядах на сімейні ролі (52%); вживання партнером алкоголю або інші деструктивні звички (40%).

Високий рівень ревності вказує на те, що вони стають виправданням контролю над поведінкою партнера. Контроль і поступова ізоляція формують замкнений простір стосунків, де зменшується соціальна підтримка жінки та посилюється її залежність від партнера.

Блок 2. Поведінка під час конфлікту

Щодо питання про поведінку респонденток під час конфлікту було виявлено, що значна частина жінок (близько 55%) схильна до пасивно-захисної поведінки (уникнення, мовчання, відступ), тоді як 30% демонструють активні реакції (словесні суперечки, емоційне висловлення позиції) і лише 15% намагаються конструктивно вирішувати конфлікти (рис. 2.2).

Відповіді свідчать про прагнення уникнути загострення конфлікту та зменшити ризик агресії з боку партнера. Мовчання, уникнення або відступ часто виступають механізмом психологічного самозахисту в умовах емоційного тиску. Активні реакції зустрічалися рідше, оскільки відкритий спротив може сприйматися жінками як небезпечний або неефективний. Невелика кількість конструктивних способів вирішення конфлікту може бути пов'язана з тривалим перебуванням у дисфункційних стосунках та відсутністю ефективних моделей комунікації.

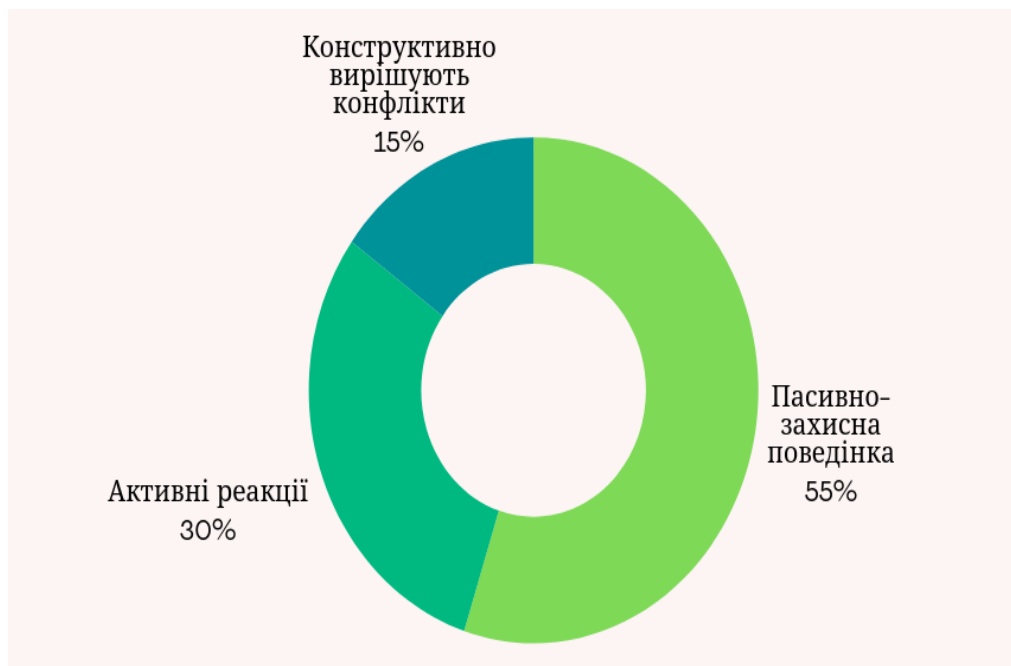

Рис. 2.2. Розподіл відповідей на запитання «Як ви зазвичай поведетеся під час конфлікту?»

На питання щодо ситуацій, коли конфлікт виходить з-під контролю, 60% респонденток вказали, що конфлікти часто виходять з-під контролю, переходячи

у фазу ескалації. Це свідчить про низький рівень навичок конструктивної комунікації у парі.

На питання про поведінку партнера і використання образ, приниження або погроз при сварках респонденти відповіли, що поведінка партнерів у більшості випадків характеризувалася як агресивна або домінантна. Зокрема: 68% жінок зазначили використання партнером вербальної агресії; 18% повідомили про випадки приниження; 14% – про погрози.

Великий відсоток відповідей припав на вираження вербальної агресії і це свідчить про те, що словесні образи та агресивна комунікація стали звичним способом реагування партнерів на конфліктні ситуації. Такі результати можуть пояснюватися недостатнім розвитком навичок конструктивного вирішення конфліктів і прагненням партнера утвердити власну домінуючу позицію у стосунках.

Блок 3. Досвід насильства

На питання «Чи траплялися у стосунках ситуації психологічного тиску?» ми отримали такі дані: 80% жінок повідомили про наявність ревнощів з боку партнера; 60% відзначили контроль з боку партнера (перевірка телефону, обмеження спілкування); 50% вказали на прояви ізоляції (рис. 2.3).

Відповіді свідчать про високий рівень психологічного контролю у досліджуваних стосунках. Ревнощі пояснюються прагненням до домінування та страхом втрати контролю над партнеркою. Контроль у вигляді перевірки телефону чи обмеження спілкування є типовою формою психологічного насильства, яка поступово знижує автономність жінки та посилює її емоційну залежність. Прояви ізоляції можуть бути пов'язані з намаганням партнера

обмежити соціальні контакти жінки та зменшити вплив зовнішньої підтримки.

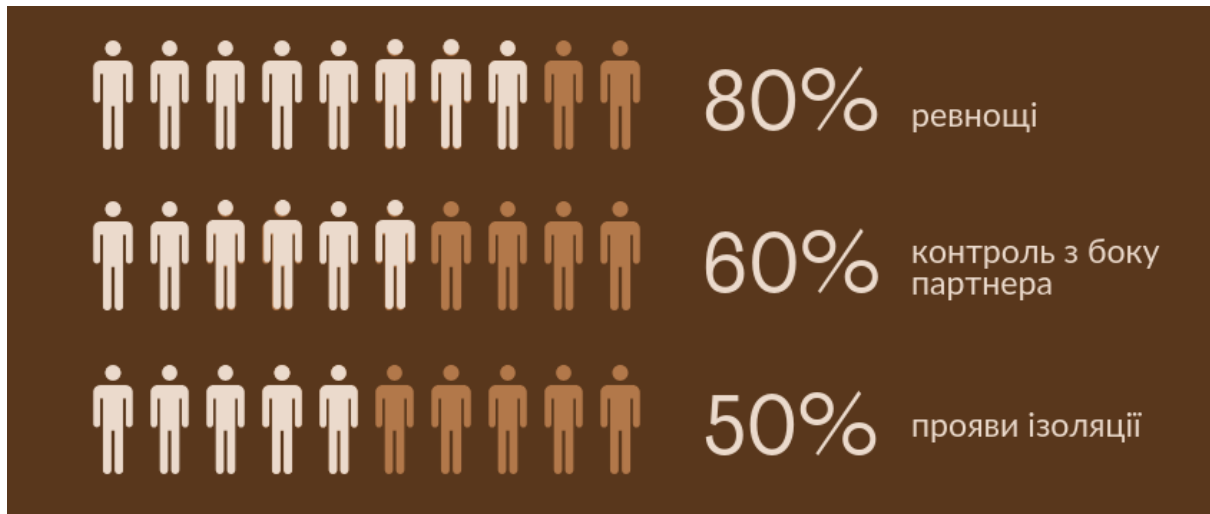

Рис. 2.3. Розподіл відповідей на запитання «Чи траплялися у ваших стосунках ситуації психологічного тиску?»

На питання щодо фізичного насильства 40% респонденток зазначили, що стикалися з ним хоча б епізодично. Наявність фізичного насильства у частини вибірки свідчить про ескалацію конфліктних взаємодій від психологічного до фізичного рівня. Реакції жінок на насильство варіювалися: 45% обирають стратегію уникнення; 30% намагаються виправдати поведінку партнера; лише 25% демонструють спроби протидії.

Реакції жінок мають пасивний характер. Це можна пояснити поєднанням кількох факторів: страхом посилення агресії, емоційною залежністю, а також поступовою адаптацією до насильницької поведінки партнера. Виправдання агресії партнера, часто виступає механізмом психологічного захисту, який знижує внутрішню напругу, але, водночас, закріплює неблагополучну ситуацію.

На питання «Чи зверталися Ви по допомогу?» особливо показовим є те, що лише 20% жінок зверталися по допомогу (до друзів, родичів або спеціалістів), що свідчить про низький рівень звернення за підтримкою та можливу нормалізацію насильства.

Блок 4. Емоційний стан і саморегуляція

Аналіз відповідей на питання щодо емоцій, які респондентки переживають під час конфліктів, показав чітке домінування негативних афективних станів. Зокрема, 73% жінок зазначили, що найчастіше відчують тривогу, яка пов'язана з очікуванням ескалації конфлікту та непередбачуваністю реакцій партнера. Страх як провідну емоцію відзначили 62% опитаних, що свідчить про наявність психологічного тиску або потенційної загрози у стосунках (рис. 2.4).

Домінування тривоги та страху свідчить про те, що конфліктні ситуації сприймаються респондентками не як звичайні суперечки, а як емоційно загрозові події. Це формує стан хронічного психологічного стресу.

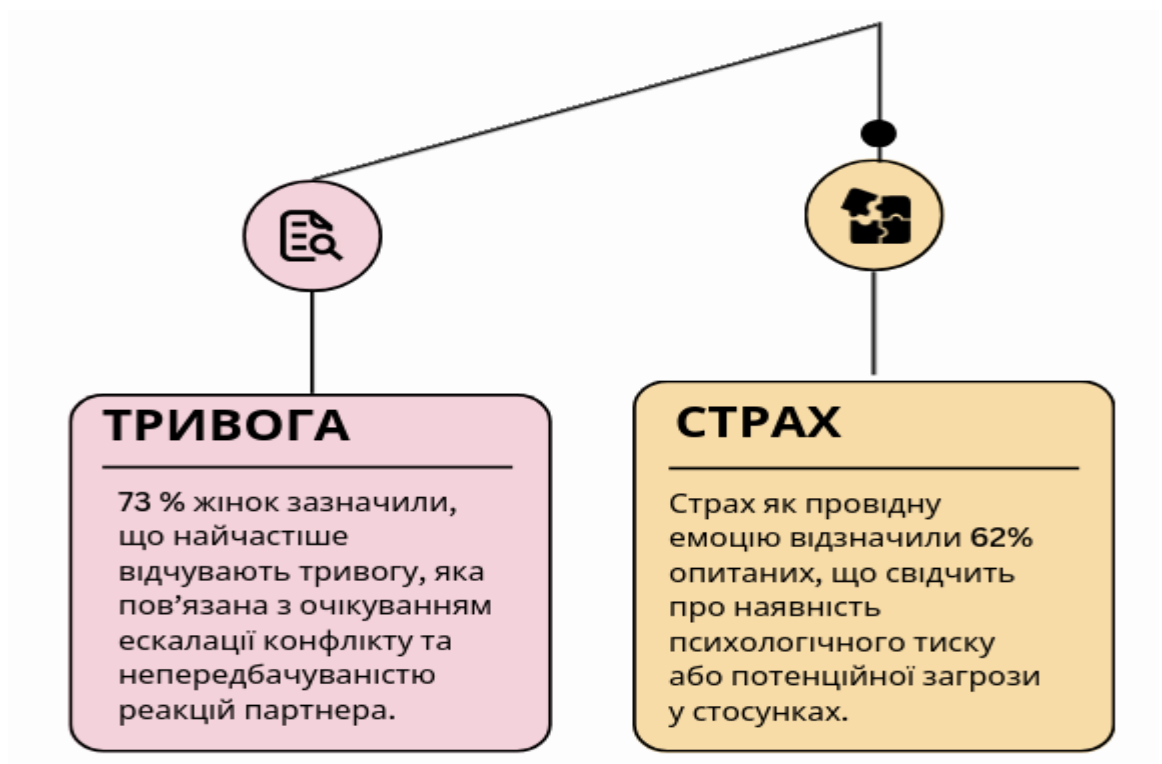

Рис. 2. 4. Розподіл відповідей на запитання «Які емоції ви переживаєте під час конфліктів»?

Щодо здатності до емоційної саморегуляції, результати свідчать про її недостатній рівень. Лише 27% респонденток зазначили, що їм переважно вдається контролювати свої емоції під час конфлікту. Водночас 49% відповіли, що контроль є ситуативним і залежить від інтенсивності конфлікту, а 24% прямо вказали на повну втрату контролю над емоційними реакціями.

Низький рівень емоційної саморегуляції пояснюється тривалим перебуванням у напружених стосунках, де поступово зменшується відчуття контролю над ситуацією.

Серед способів емоційної регуляції було виявлено переважання неадаптивних стратегій: 52% жінок використовують уникнення (мовчання, вихід із ситуації); 46% – пригнічення емоцій; 38% – плач як форму емоційної розрядки; лише 21% намагаються застосовувати усвідомлений контроль або раціоналізацію ситуації.

Переважання таких стратегій, як уникнення та пригнічення емоцій, дозволяють короткостроково зменшити конфліктність, але в довгостроковій перспективі підсилюють внутрішнє напруження. Почуття провини, сорому та страху після конфліктів відображають тенденцію до самозвинувачення та відповідальності за поведінку партнера.

Після завершення конфліктів емоційні переживання не зникають, а трансформуються у стійкі негативні стани. Зокрема: почуття провини відчувають 58% респонденток; сором – 46%; страх повторення ситуації – 64%.

Ці результати свідчать про те, що навіть за умов агресії з боку партнера значна частина жінок схильна до самозвинувачення, що може виступати механізмом психологічної адаптації до дисфункціональних стосунків.

Блок 5. Досвід сім'ї походження

Аналіз відповідей щодо характеру стосунків у батьківській сім'ї показав, що лише 17% респонденток охарактеризували їх як гармонійні. Водночас 43% визначили сімейні взаємини як напружені, а 40% – як відкрито конфліктні.

Діти, які зростають у середовищі конфліктів, засвоюють подібні моделі як норму взаємодії. Це не означає прямого відтворення поведінки, але формує підвищену схильність до конфліктності та знижені очікування щодо емоційної безпеки у стосунках.

Щодо наявності конфліктів між батьками: 72% жінок зазначили, що регулярно спостерігали сварки; 11% були свідками психологічного насильства (образи, приниження); 17% повідомили про випадки фізичного насильства у

сім'ї (рис. 2.5). Ці дані вказують на високий рівень травматичного досвіду у дитинстві, який може формувати викривлені моделі сприйняття міжособистісних взаємин.

Рис. 2.5. Розподіл відповідей на запитання «Чи спостерігали ви конфлікти або насильство між батьками?»

Аналіз суб'єктивної оцінки впливу сім'ї походження показав, що 54% респонденток прямо визнають, що їхній досвід дитинства вплинув на теперішні стосунки; 26% зазначають частковий вплив; 20% заперечують наявність такого зв'язку. Те, що частина респонденток визнає вплив сім'ї, а частина – ні, відображає різний рівень психологічної рефлексії. Усвідомлення зв'язку між дитячим досвідом і теперішніми стосунками зазвичай формується через досвід саморефлексії або психологічного аналізу. Натомість, заперечення такого впливу, може бути пов'язане із захисними механізмами психіки, зокрема витісненням або мінімізацією травматичного досвіду.

Таким чином, результати підтверджують наявність міжпоколінної передачі поведінкових патернів, що є важливим фактором формування насильницьких або конфліктних стосунків.

Блок 6. Установки та переконання

Дослідження уявлень респонденток про ролі у шлюбі показало, що 49% підтримують традиційну модель, де чоловік виступає домінуючою фігурою; 34% дотримуються партнерської моделі; 17% не мають чітко сформованої позиції.

Перевага традиційних уявлень свідчить про збереження патріархальних когнітивних схем, у яких допускається несумісність влади між партнерами. Щодо допустимості застосування сили у стосунках: 61% категорично заперечують будь-які форми насильства; 27% допускають його у «виняткових ситуаціях» (зрада, сильний конфлікт); 12% не змогли чітко визначити свою позицію. Часткове виправдання застосування сили у «виняткових випадках» вказує на небезпечну нормалізацію насильства, як способу регуляції конфліктів.

Показовим є ставлення до контролю партнера: 38% вважають контроль (перевірка телефону, обмеження спілкування) частково допустимим; 44% оцінюють його як негативне явище; 18% сприймають контроль як прояв турботи або любові (рис. 2.6). Ставлення до контролю (одночасне засудження і часткове прийняття) відображає суперечливість мислення, коли контроль може інтерпретуватися як турбота, що є типовим механізмом психологічного насильства

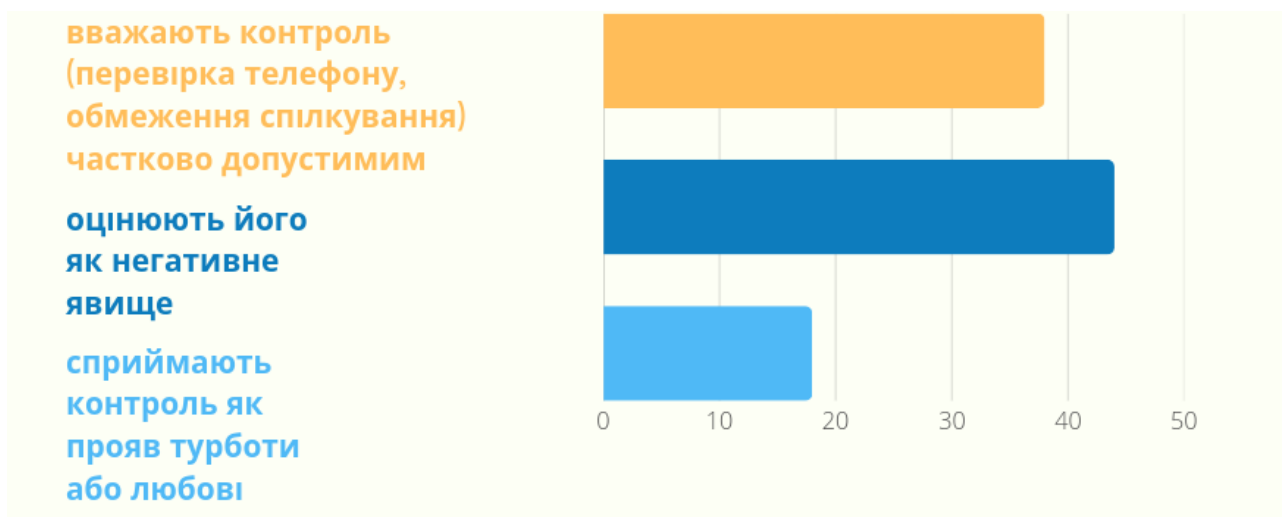

Рис. 2.6. Розподіл відповідей на запитання «Як ви ставитеся до контролю партнера (перевірка телефону, обмеження спілкування тощо)»?

Такі результати свідчать про наявність суперечливих когнітивних установок, які можуть сприяти нормалізації психологічного насильства.

Блок 7. Узагальнення відповідей

На питання про основні причини конфліктів у стосунках респондентки відповіли наступним чином: 7 жінок – емоційна нестабільність партнера; 6 жінок – відсутність взаєморозуміння; 11 жінок – ревності та контроль; 4 жінок – фінансові труднощі; 2 жінки – вплив зовнішніх стресових факторів (робота, війна, соціальна нестабільність) (рис 2.7).

Домінування ревності і контролю як причин конфліктів свідчить про те, що ключовим ядром проблем є порушення меж особистості та дефіцит довіри у стосунках. Емоційна нестабільність і відсутність взаєморозуміння виступають додатковими факторами, які підсилюють конфліктність, тоді як соціально-економічні чинники виконують роль фонових стресорів.

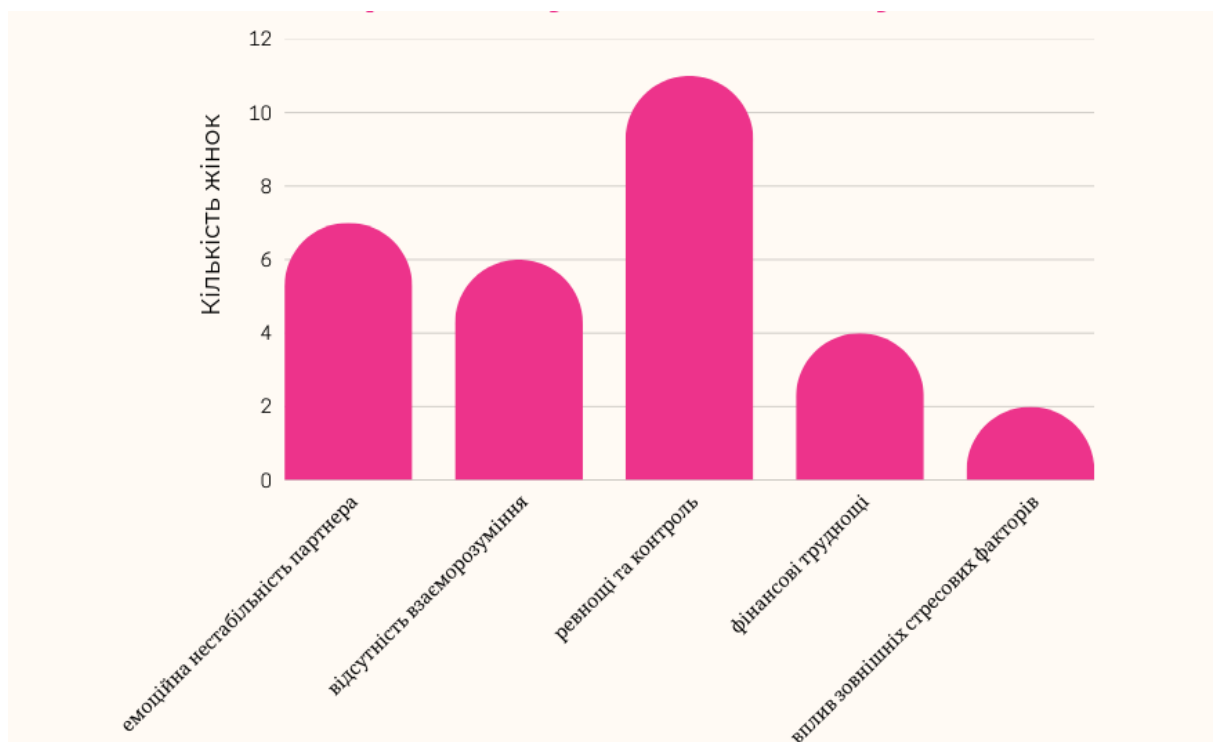

Рис. 2.7. Розподіл відповідей на запитання «Що, на вашу думку, є основною причиною конфліктів у стосунках»?

Щодо шляхів покращення стосунків: 5 жінок вказали на необхідність покращення комунікації; 8 жінок – потребу у психологічній допомозі; 2 жінок –

зниження рівня агресії партнера; 12 жінок – встановлення особистісних меж; 3 жінки – розгляд можливості припинення стосунків. Отримані результати демонструють, що респондентки частково усвідомлюють проблемність ситуації, однак не завжди мають ресурси або готовність до її конструктивного вирішення.

У результаті проведеного дослідження встановлено, що подружні стосунки респонденток характеризуються високим рівнем конфліктності, домінуванням психологічного насильства (ревності, контроль, ізоляція) та наявністю випадків фізичної агресії. Виявлено, що жінки переважно використовують пасивно-захисні стратегії поведінки, мають труднощі з емоційною саморегуляцією та переживають стійкі негативні емоції (тривога, страх, провина). Значну роль у формуванні таких стосунків відіграють суперечливі установки щодо ролей у шлюбі та допустимості контролю.

Виникнення подружнього насильства значною мірою пов'язане з комплексом психологічних чинників, серед яких провідне місце займають агресивність, емоційна нестабільність, високий рівень тривожності, недостатній розвиток емпатії та труднощі емоційної саморегуляції. Так, респонденти з високими показниками агресивності частіше демонструють схильність до конфліктної взаємодії, використання психологічного тиску, вербальних образ та контролюючої поведінки щодо партнера. Підвищений рівень ворожості поєднується з труднощами конструктивного вирішення конфліктів і низьким рівнем емоційного самоконтролю.

Суттєвий вплив на прояви насильницької поведінки має також рівень тривожності особистості. Особи з високою особистісною тривожністю частіше сприймають міжособистісні ситуації як загрозливі, демонструють підозрілість, ревності та схильність до емоційної дестабілізації. У подружніх стосунках це може проявлятися через прагнення контролювати партнера, емоційні маніпуляції та психологічний тиск.

Отримані результати узгоджуються із сучасними науковими дослідженнями, які підтверджують зв'язок між порушеннями емоційної регуляції, тривожною прив'язаністю та ризиком насильства у близьких

стосунках. Недостатня здатність контролювати власні емоції та імпульсивні реакції значно підвищують імовірність агресивної поведінки у сімейній взаємодії.

Наявні статистично значущі взаємозв'язки між рівнем агресивності, тривожності та проявами психологічного насильства у подружжі. Зокрема, виявлено позитивний зв'язок між показниками ворожості та частотою конфліктних ситуацій у сім'ї. Це свідчить про те, що агресивні установки особистості можуть виступати одним із провідних чинників формування насильницьких моделей поведінки.

Водночас було встановлено, що недостатній рівень емпатії ускладнює здатність партнерів розуміти емоційний стан один одного, що сприяє ескалації конфліктів та підвищує ризик психологічного насильства. Особи, схильні до домінування та суперництва у конфліктних ситуаціях, частіше демонструють ознаки психологічного насильства. Натомість респонденти з орієнтацією на співпрацю та компроміс рідше вдаються до агресивних форм взаємодії.

Важливим чинником ризику насильницької поведінки виявилися також негативні моделі сімейної взаємодії, засвоєні у дитинстві. Особи, які мали досвід спостереження сімейних конфліктів або насильства в батьківській родині, частіше відтворюють подібні моделі поведінки у власному подружньому житті. Сучасні наукові праці підтверджують, що пережитий у дитинстві досвід сімейного насильства може впливати на формування деструктивних сценаріїв романтичних стосунків у дорослому віці.

Отже, результати емпіричного дослідження дозволяють стверджувати, що подружнє насильство є наслідком взаємодії комплексу психологічних чинників, серед яких провідне значення мають агресивність, тривожність, емоційна нестабільність, дефіцит емпатії та неадаптивні моделі міжособистісної взаємодії. Виявлені взаємозв'язки підтверджують необхідність розроблення психологічних програм профілактики та корекції насильницької поведінки у подружніх стосунках. Психологічні детермінанти подружнього насильства мають комплексний характер і включають емоційні, когнітивні та поведінкові чинники,

що формуються під впливом як індивідуального досвіду, так і соціального середовища. Отримані результати підтверджують необхідність розробки психологічних програм підтримки, спрямованих на розвиток емоційної регуляції, зміну дисфункційних установок і формування конструктивних моделей взаємодії у стосунках та практичних рекомендацій щодо профілактики та психологічної корекції подружнього насильства.

2.2. Практичні рекомендації щодо профілактики та психологічної корекції подружнього насильства

Проблема подружнього насильства потребує комплексного підходу, що поєднує профілактичні заходи, психологічну підтримку постраждалих осіб та корекційну роботу з кривдниками. Сучасні дослідження свідчать, що ефективність профілактики значною мірою залежить від раннього виявлення деструктивних моделей взаємодії у подружжя, розвитку навичок ненасильницької комунікації та формування психологічної культури сімейних стосунків. Особливого значення набуває випадкове розпізнавання ознак емоційного тиску, маніпуляцій, психологічного стану та інших форм деструктивної поведінки, які часто передують відкритим проявам насильства. Саме раннє втручання дозволяє попередити загострення конфліктів і знизити ризик тривалого травмування членів сім'ї.

Важливим напрямом профілактичної діяльності є підвищення рівня психологічної обізнаності населення щодо принципів здорових міжособистісних відносин, взаємоповаги, емоційної підтримки та конструктивного вирішення конфліктів. Формування у подружжя умінь відкрито висловлювати власні почуття, контролювати емоційні реакції та враховувати потреби іншої людини сприяє зміцненню сімейних взаємин та зменшенню проявів агресії. Не менш важливим є розвиток стресостійкості та навичок саморегуляції, оскільки соціально-економічні труднощі, хронічне психоемоційне напруження та

невирішені внутрішньоособистісні конфлікти можуть посилювати ризик насильницької поведінки.

Психологічна допомога постраждалим особам має бути спрямована не лише на подолання наслідків травматичного досвіду, але й на відновлення почуття безпеки, впевненості у власних силах та здатності будувати здорові взаємини. Ефективними в цьому контексті є індивідуальне консультування, кризова психологічна підтримка, психокорекційні програми та групи взаємодопомоги. Водночас робота з кривдниками повинна передбачати усвідомлення ними відповідальності за власну поведінку, розвиток емпатії, навичок емоційного контролю та конструктивної взаємодії з партнером. Комплексне поєднання соціальної, психологічної та освітньої роботи створює передумови для зниження рівня подружнього насильства та формування безпечного сімейного середовища.

Одним із ключових напрямів профілактики подружнього насильства є психопросвітницька робота. Вона передбачає інформування подружніх партнерів щодо ознак психологічного, фізичного, економічного та сексуального насильства, механізмів його виникнення та можливих наслідків для психічного здоров'я особистості. Особливо важливим є формування у молоді адекватних уявлень про здорові сімейні взаємини, рівноправне партнерство, емоційну підтримку та конструктивне вирішення конфліктів. Науковці зазначають, що профілактичні програми, орієнтовані на розвиток комунікативної компетентності та емоційної саморегуляції, сприяють зниженню ризику насильницької поведінки у сім'ї.

Важливим напрямом профілактичної діяльності є формування у подружніх партнерів навичок емоційної саморегуляції та здатності ефективно протидіяти стресовим ситуаціям. Практика засвідчує, що прояви подружнього насильства нерідко пов'язані з накопиченням емоційного напруження, тривалими психотравмувальними переживаннями, невмінням відкрито та безпечно висловлювати власні почуття, а також недостатнім рівнем розвитку емпатії та комунікативної культури. За умов постійного стресу партнери можуть втрачати

здатність до конструктивного діалогу, що спричиняє зростання конфліктності, агресивних реакцій та психологічного дистанціювання у сімейних стосунках.

У зв'язку з цим особливого значення набувають профілактичні та корекційні програми, орієнтовані на розвиток емоційного інтелекту, навичок самоконтролю та конструктивної взаємодії. Такі програми можуть включати тренінги асертивної поведінки, вправи на розвиток емпатії, техніки управління емоціями, методи подолання тривожності та психологічного напруження, а також навчання способів ненасильницького спілкування. Важливою складовою є формування вміння розпізнавати власні емоційні стани та потреби партнера, контролювати імпульсивні реакції, знаходити компромісні рішення та підтримувати атмосферу взаємної уваги та довіри.

Крім того, ефективна профілактика подружнього насильства передбачає розвиток стресостійкості як здатності людини адаптуватися до складних життєвих обставин без руйнівних поведінкових проявів. Підвищення рівня психологічної стійкості сприяє зниженню агресивності, покращенню емоційного благополуччя та формуванню більш гармонійних міжособистісних відносин у сім'ї. Саме тому впровадження комплексних психологічних тренінгів та просвітницьких заходів є важливим інструментом попередження насильства та зміцнення здорового сімейного середовища.

Психологічна корекція подружнього насильства повинна мати диференційований характер і враховувати індивідуально-психологічні особливості учасників сімейного конфлікту. У роботі з постраждалими особами важливими завданнями є зниження рівня тривожності, подолання почуття провини, відновлення самооцінки та формування відчуття психологічної безпеки. Сучасні психотерапевтичні підходи доводять ефективність когнітивно-поведінкової терапії, кризового консультування, методів емоційної стабілізації та підтримувальної терапії у подоланні наслідків насильства.

Особливу увагу необхідно приділяти роботі з психологічними травмами, що виникають внаслідок тривалого перебування у ситуації насильства. Постраждалі особи часто демонструють ознаки емоційного виснаження,

депресивних переживань, посттравматичних реакцій, соціальної ізоляції та втрати довіри до інших людей. У зв'язку з цим ефективними є методи психологічної підтримки, спрямовані на відновлення внутрішніх ресурсів особистості, формування адаптивних копінг-стратегій та підвищення рівня психологічної автономії.

Корекційна робота з кривдниками має бути спрямована на усвідомлення відповідальності за власну поведінку, розвиток навичок контролю агресії та зміну деструктивних моделей міжособистісної взаємодії. Практика показує, що ефективними є програми, які поєднують психоосвітні елементи, когнітивно-поведінкові техніки, тренінги управління емоціями та формування навичок конструктивного вирішення конфліктів. Водночас дослідники наголошують, що корекційні повинні здійснюватися систематично та супроводжуватися міждисциплінарною взаємодією психологів, соціальних працівників і правоохоронних органів.

Важливим компонентом профілактики подружнього насильства є створення доступного середовища психологічної допомоги. Сучасні дослідження підтверджують ефективність дистанційного психологічного консультування, онлайн-програм підтримки та цифрових платформ допомоги постраждалим особам. Такі форми роботи забезпечують оперативність отримання психологічної підтримки, сприяють зниженню бар'єрів звернення по допомогу.

Доцільним також є впровадження комплексних профілактичних програм у закладах освіти, медичних установах та соціальних службах. Такі програми мають бути спрямовані не тільки на попередження проявів подружнього насильства, але й на формування психологічної культури міжособистісних взаємодій, розвиток навичок ненасильницького спілкування та підвищення рівня емоційної компетентності особистості. Вони повинні включати просвітницькі заходи, психологічні тренінги, консультативну підтримку сімей, індивідуальне та групове консультування, а також формування негативного ставлення до будь-яких проявів насильства у суспільстві.

Особливу увагу необхідно приділяти інформаційно-просвітницькій роботі, яка сприятиме підвищенню освіченості населення щодо причин, форм та наслідків подружнього насильства. Проведення лекцій, семінарів, тематичних бесід, тренінгових зайняття та соціальних кампаній дозволяє формувати у громадян розуміння цінності партнерських взаємин, заснованих на взаємній повазі, підтримці та відповідальності. Важливим аспектом є також навчання навичкам конструктивного вирішення конфліктів, розвитку емпатії, самоконтролю та емоційної стійкості.

У межах психологічної корекції подружнього насильства доцільним є використання індивідуальної, сімейної та групової психотерапії. Індивідуальна психологічна допомога спрямована на подолання внутрішніх конфліктів, зниження рівня агресивності, тривожності та емоційної напруги, підвищення самооцінки та розвиток здатності до саморегуляції. Сімейне консультування допомагає партнерам налагодити ефективну комунікацію, відновити довіру та виробити конструктивні моделі взаємодії. Групові форми роботи сприяють соціальній підтримці учасників, усвідомленню власних поведінкових моделей та набуттю позитивного досвіду міжособистісного спілкування.

Ефективність таких програм значно підвищується за умови міждисциплінарної взаємодії психологів, соціальних працівників, педагогів, медичних працівників та представників правоохоронних органів. Комплексний підхід дозволяє своєчасно виявляти сім'ї групи ризику, надавати їм потрібну психологічну та соціальну допомогу, а також здійснювати профілактику повторних випадків насильства.

Важливою умовою ефективності профілактичних і корекційних заходів є залучення обох партнерів до спільної роботи над покращенням міжособистісної взаємодії та формуванням взаємоповаги у сімейних стосунках. Лише за умов усвідомлення цінності партнерства, відповідальності за власну поведінку та готовності до конструктивних змін можливо створити безпечне психологічне середовище в сім'ї та попередити прояви насильства у майбутньому.

Отже, профілактика та психологічна корекція подружнього насильства повинні здійснюватися комплексно та систематично. Вони мають бути спрямовані не лише на подолання наслідків насильства, а й на формування психологічної культури подружніх взаємин, розвиток навичок ненасильницької комунікації, емоційної саморегуляції та відповідального ставлення до сімейного життя. Реалізація таких заходів сприятиме зниженню рівня подружнього насильства та зміцненню психологічного благополуччя сім'ї.

Практичні рекомендації щодо профілактики подружнього насильства мають бути орієнтовані на розвиток емоційної саморегуляції, підвищення рівня комунікативної культури, формування толерантного ставлення до партнера та вміння мирно розв'язувати конфлікти. Водночас психологічна корекція передбачає індивідуальну та сімейну психотерапевтичну роботу, спрямовану на зниження агресивності, подолання тривожності, відновлення особистісних ресурсів та психологічного благополуччя потерпілих осіб.

Важливу роль у запобіганні подружньому насильству здійснює міждисциплінарна взаємодія психологів, соціальних працівників, педагогів, медичних працівників та правоохоронних органів. Саме поєднання профілактичних, корекційних і просвітницьких заходів створює умови для формування безпечних сімейних відносин, збереження психічного здоров'я членів сім'ї та підвищення рівня психологічної культури суспільства загалом.

ВИСНОВКИ

Встановлено, що подружнє насильство є складним соціально-психологічним явищем, що проявляється у фізичному, психологічному, емоційному, сексуальному та економічному тиску між партнерами. Воно порушує психічне благополуччя людини, руйнує міжособистісні стосунки та негативно впливає на функціонування сім'ї.

Причини насильства пов'язані з поєднанням психологічних, соціальних і культурних чинників. Важливу роль відіграють особливості виховання, попередній життєвий досвід, рівень емоційної саморегуляції, агресивність, труднощі у вирішенні конфліктів, соціальні стереотипи й несприятливий сімейний клімат. Проблема подружнього насильства потребує комплексного підходу до вивчення та профілактики. Усвідомлення психологічних механізмів цього явища є важливою основою для забезпечення підтримки постраждалим і формування здорових, ненасильницьких сімейних взаємин.

Схильність до насильницької поведінки у шлюбі формується під впливом особистісних, сімейних і соціальних чинників. Для таких осіб характерні агресивність, імпульсивність, прагнення до контролю, емоційна нестабільність, недостатній рівень емпатії та самоконтролю. Значний вплив мають негативний досвід дитинства, насильство в батьківській сім'ї та засвоєння деструктивних моделей взаємин. Посиленню насильницької поведінки також сприяють низька стресостійкості, психологічна незрілість та невміння конструктивно вирішувати конфлікти. Часто агресія виступає способом компенсації внутрішньої невпевненості або страху втрати контролю. Дослідження психологічних особливостей осіб, схильних до подружнього насильства, є важливим для розуміння причин його виникнення та розроблення ефективних профілактичних і корекційних програм.

Сімейні взаємини опитаних жінок вирізняються підвищеним рівнем конфліктів, переважанням проявів психологічного насильства (ревнощів, надмірного контролю, соціальної ізоляції), наявністю окремих випадків фізичної

агресії. Встановлено, що респондентки здебільшого обирають пасивно-оборонні способи реагування, відчувають труднощі в керуванні власними емоціями та часто переживають негативні психоемоційні стани, серед яких тривожність, страх та почуття провини. Важливим фактором виникнення подібних взаємин є суперечливі уявлення про подружні ролі та прийнятність контролю у шлюбі.

Психологічні фактори, що зумовлюють подружнє насильство, мають багатокомпонентний характер, охоплюють емоційні, когнітивні, поведінкові аспекти, що формуються під впливом особистого досвіду й соціального оточення. Отримані результати свідчать про потребу у створенні і впровадженні психологічних програм допомоги, спрямованих на розвиток навичок емоційної саморегуляції, корекцію деструктивних установок та формування ефективних моделей міжособистісної взаємодії у подружніх стосунках.

Профілактика й психологічна корекція подружнього насильства потребують комплексного підходу, спрямованого як на подолання наслідків насильства, так і на усунення причин його виникнення. Важливими умовами ефективної допомоги є своєчасне виявлення проявів насильницької поведінки, надання психологічної підтримки, розвиток навичок конструктивного спілкування у подружжі. Профілактична робота має бути орієнтована на формування емоційної саморегуляції, толерантності та вміння мирно вирішувати конфлікти. Психологічна корекція передбачає індивідуальну і сімейну психотерапевтичну допомогу, спрямовану на зниження агресивності, подолання тривожності та відновлення психологічного благополуччя постраждалих.

Важливе значення у запобіганні подружньому насильству має співпраця психологів, соціальних працівників, педагогів, медиків і правоохоронців. Поєднання профілактичних, корекційних і просвітницьких заходів сприяє формуванню безпечних сімейних взаємин, збереженню психічного здоров'я членів сім'ї. Практичні рекомендації щодо профілактики та психологічної корекції соціального захисту мають важливе значення як для окремої особистості, так і для суспільства. Їх використання сприяє своєчасному виявленню деструктивних форм взаємодії між партнерами, зниженню рівня психологічної напруги у сім'ї та попередженню розвитку конфліктів. Такі рекомендації допомагають формувати навички ненасильницького спілкування, емоційної саморегуляції, взаємоповаги та конструктивного вирішення суперечок.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Актуальні проблеми сімейного насильства : монографія / Перцева Т.О., Огоренко В.В., Кожина Г.М., Зеленська К.О., Носов С.Г., Терьошина І.Ф., Гненна О.М., Мамчур О.Й., Тимофєєв Р.М., Шорніков А.В.; за заг. ред. проф. Т.О. Перцевої та проф. В.В. Огоренко. Дніпро, 2021. 188 с.
2. Бондаренко О.С. Психологічне насильство як форма домашнього насильства. *Правові горизонти*. 2019. С. 12–17.
3. Джудіт Герман. Психологічна травма та шлях до видужання. Наслідки насильства – від знущань у сім'ї до політичного терору. Львів: Видавництво Старого Лева. 2015. 416 с.
4. Дудоров О.О., Хавронюк М.І. Відповідальність за домашнє насильство і насильство за ознакою статі (науково-практичний коментар новел Кримінального кодексу України) / за ред. М. І. Хавронюка. Київ : Ваіте, 2019. 288 с.
5. Ефективне запобігання та реагування на випадки насильства в сім'ї. Методичний посібник для тренерів з проведення тренінгів для дільничних інспекторів міліції / авт. О. Кочемировська, Д. Й. Стрейстяну, Г. Христова / заг. ред. С. Павлиш, Г. Христова. Запоріжжя : Друкарський світ, 2010. 364 с.
6. Зінсу О.І. Правові та психологічні аспекти домашнього насильства. *Молодий вчений*. 2018. № 12 (1). С. 178–182.
7. Зінсу О.І. Соціально-юридичні та психологічні аспекти домашнього насильства у демографічному сегменті екс-подружжя, екс-партнери. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право*. 2024. Том 3. № 85. С. 279–283.
8. Качмар А.В. Соціальна деструктивність та насильство в сім'ї. *Проблеми соціальної роботи: філософія, психологія, соціологія*. 2016. № 2 (8). С. 43–54.
9. Кочергіна І.А. Теоретичні підходи до пояснення природи психологічного насильства в родині. *Збірник наукових праць К-ПНУ імені Івана*

Огієнка, Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. *Проблеми сучасної психології*. 2016. Вип. 34. С. 240 – 253.

10. Кривопишина О.А. Психологічний портрет особистості-жертви сімейного насильства: гендерний аспект. *Інформаційно-комунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи*. Збірник наукових праць. Випуск 5 /За ред. М.М. Козяра, Н.Г. Ничкало. Львів: ЛДУ БЖД. 2017. С. 122–125.

11. Лісовенко А., Пінчук Я. Когнітивно-поведінкові та соціально-психологічні особливості переживання особистістю досвіду домашнього насильства. *Ментальне здоров'я*. 2026. Вип. 1. С. 118–123.

12. Мілорадова Н.Е. Загальна характеристика феноменів домашнього насильства. *Теоретичні і прикладні проблеми психології та соціальної роботи*. 2021. № 3 (56). Т. 2. С. 195–207.

13. Нечипоренко С. М., Колосов Ф. В. Домашнє насильство: окремі аспекти законодавчої регламентації. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 5. С. 502–505.

14. Орос О. Б. Детермінація насильницької поведінки серед дітей підліткового віку. *Вісник НТУУ «КПІ» Політологія. Соціологія. Право*. 2017. № 1/2 (33/34). С. 138–142.

15. Попередження домашнього насильства. Навчальний посібник для консультантів «гарячих» ліній / Упорядники: Краснова О.В., Калашник О.А. Київ, 2016. 90 с.

16. Потюк С.В. Психологічні особливості самооцінки, її вплив на агресивність у ранньому юнацькому віці. *Слобожанський науковий вісник. Серія: Психологія* 2024. № 2. С. 51–55.

17. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 07 груд. 2017 р. № 2229-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text> (дата звернення: 20.04.2026).

18. Повалій Л. В. Концептуальні підходи до аналізу насильства в сім'ї. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: збірник*

наукових праць. Вип. 14. Кн. 1. Кам'янець-Подільський : Видавець Зволейко Д.Г., 2010. С. 358–367.

19. Ревть А.Б., Гук О.В. Сучасні підходи до питання насильства щодо дітей в Україні. *Збірник наукових праць «Педагогічні науки» / Секція 2 Теорія і практика виховання*. 2021. № 95. С. 70–77.

20. Резнік І. С. Домашнє насильство як прояв психологічного насильства. *Психологічні та педагогічні проблеми професійної освіти та патріотичного виховання персоналу системи МВС України*. Харків, 2020. С. 330–333.

21. Синишина В.М, Смук О.Т. Психологічна допомога жінкам, що постраждали від гендерно-обумовленого насильства. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Психологія / Юридична психологія*. 2023. № 6. С. 33–37.

22. Смук О. Т. Мобінг як наслідок злоякісної агресії. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Педагогіка. Соціальна робота*. 2018. Вип. 2. С. 260–264.

23. Троїцька М.Є. Сучасні інтерпретації проблеми побутового насильства як соціально-психологічного феномену. *Збірник наукових праць К-ПНУ імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України Проблеми сучасної психології*. 2016. № 34. С. 570–582.

24. Франчук О.О., Левицька Л.В. Психологічні особливості насильницької поведінки в міжособистісних стосунках. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»*. 2016. № 12. С. 166–168.

25. Харченко Н.С. Ресурсність особистості у подоланні наслідків травматичного досвіду. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова*. 2019. Вип. 10. С. 85–95

26. Lawson David M., and Gail L. Dahl. Risk and resilience factors among children exposed to domestic violence. *West J Emerg Med*. 2015. P. 675–683.

27. Programme on mental health. Whoqol User Manual. URL: http://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/77932/WHO_HIS_HSI_Rev.2012.03

_eng.pdf;j sessionid=167F2038ABD8A1D8E8151741D70C865C?sequence=1 (дата звернення: 20.05.2026).

28. Sullivan, Tami P., et al. Do different types of violence have different effects on behaviors? Exploring the nature of exposure–response associations. *Journal of interpersonal violence*. 32.6. 201. P. 869-894.

29. Capasso A., Skipalska H., Chakrabarti U., Guttmacher S., Navario P. and Theresa P. Castillo. Patterns of Gender-Based Violence in Conflict-Affected Ukraine: A Descriptive Analysis of Internally Displaced and Local Women Receiving Psychosocial Services.

30. Kocherhina I. Types of emotional self-regulation of women who have suffered from psychological abuse in the family. *Journal of Education Culture and Society*. 2018. Vol. 9 No. 2. 81–92.

31. Wathen C. N., Mantler T. Trauma- and Violence-Informed Care: Orienting Intimate Partner Violence Interventions to Equity. *Current Epidemiology Reports*. 2022. Vol. 9. P. 233–244.

ДОДАТКИ

Психологічні детермінанти подружнього насильства

1. Структуроване інтерв'ю

(усі питання ставляться в однаковій послідовності)

Блок 1. Загальна характеристика стосунків

1. Як довго Ви перебуваєте у подружніх або партнерських стосунках?
2. Як би Ви загалом оцінили свої стосунки? (гармонійні / напружені / конфліктні)
3. Як часто у Ваших стосунках виникають конфлікти?
4. Через які причини найчастіше виникають конфлікти?

Блок 2. Поведінка під час конфлікту

5. Як Ви зазвичай поведетеся під час конфлікту?
6. Як поводиться Ваш партнер/партнерка?
7. Чи бувають ситуації, коли конфлікт виходить з-під контролю? Опишіть.
8. Чи використовуються образи, приниження або погрози під час сварок?

Блок 3. Досвід насильства

(обережно формулювати, забезпечити безпеку респондента)

9. Чи траплялися у Ваших стосунках ситуації психологічного тиску (контроль, ревності, ізоляція)?
10. Чи були випадки фізичної агресії? (без деталізації, якщо людина не готова)
11. Як Ви зазвичай реагуєте на такі ситуації?
12. Чи зверталися Ви по допомогу? Якщо так - куди саме?

Блок 4. Емоційний стан і саморегуляція

13. Які емоції Ви найчастіше відчуваєте під час конфліктів?
14. Чи вдається Вам контролювати свої емоції? Як саме?
15. Чи відчуваєте Ви після конфлікту провину, сором або страх?

Блок 5. Досвід сім'ї походження

16. Якими були стосунки у Вашій батьківській сім'ї?
17. Чи спостерігали Ви конфлікти або насильство між батьками?

18. Як це, на Вашу думку, вплинуло на Ваші власні стосунки?

Блок 6. Установки та переконання

19. Як Ви розумієте роль чоловіка і жінки у шлюбі?

20. Чи допустиме, на Вашу думку, застосування сили у стосунках? У яких ситуаціях?

21. Як Ви ставитеся до контролю партнера (перевірка телефону, обмеження спілкування тощо)?

Блок 7. Завершення

22. Що, на Вашу думку, є основною причиною конфліктів у Ваших стосунках?

23. Що могло б покращити Ваші стосунки?